

Het gaat ook heel goed met de integratie in Nederland

Gastcolumn Robin Fransman
22-12-2016

Inleiding

Google 'Integratie mislukt' en je krijgt 105 duizend hits. Wie de afgelopen jaren de media heeft gevolgd kan zomaar de indruk krijgen dat de integratie van minderheden eh... mislukt is. Maar is dat wel de goede vraag? Het is niet alsof integratie iets is als het beklimmen van de Mount Everest of zoiets. Keihard je best doen, net de top niet halen en dan zeggen 'oh, mislukt'. En het dan een jaar later nog een keer proberen.

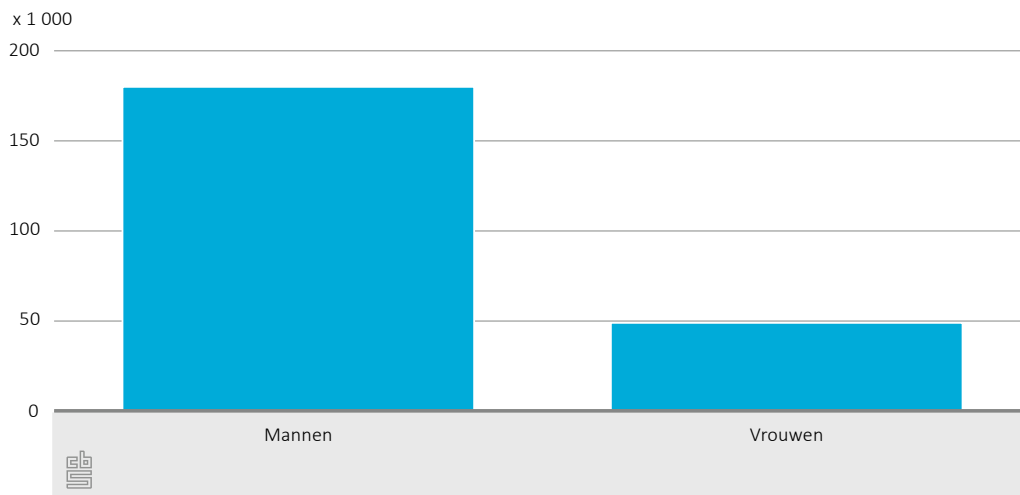
Hele bibliotheken zijn volgeschreven over de integratie van migranten want het kent een eeuwenlange historie als studiewaardig fenomeen. Hugenoten en Joden in de 17de eeuw in Nederland, of bijvoorbeeld Italianen en Ieren in de Verenigde Staten in de 19de eeuw. Die geschiedenis leert ons dat integratie niet zozeer mislukt of slaagt, maar wel dat het sneller of langzamer kan gaan, met meer of minder fricties gepaard kan gaan. Of de integratie van migranten in Nederland gelukt is, is dan ook een weinig behulpzame vraag. Een gesloten vraag, waar alleen een ja of nee antwoord op mogelijk is. Daar steken we niet veel van op. Want wanneer is zoiets als integratie 'gelukt'? Vraag het aan tien mensen, en je krijgt tien verschillende antwoorden. En wat is eigenlijk integratie?

Het is in elk geval beter om de vraag te stellen: Hoe staat het eigenlijk met de integratie van migranten in Nederland? Een open vraag waarop twee antwoorden gegeven kunnen worden. Het eerste is het antwoord op de vraag: wat is eigenlijk integratie en hoe meet je dat en hoe heeft zich dat dan ontwikkeld? Dat deel van de vraag kun je behoorlijk objectief doen. Met relatief harde gegevens. Waarover je weinig van mening kan verschillen. Het tweede is het antwoord op de vraag hoe je de ontwikkelingen dan waardeert. Vind je de integratie snel of langzaam gaan, boven of beneden verwachting? Moet er extra beleid of maatregelen komen om de integratie anders/beter/snel te laten verlopen? Dat is dan de meer de subjectieve, politieke kant van het debat.

Wat is eigenlijk integratie en hoe meten we dat?

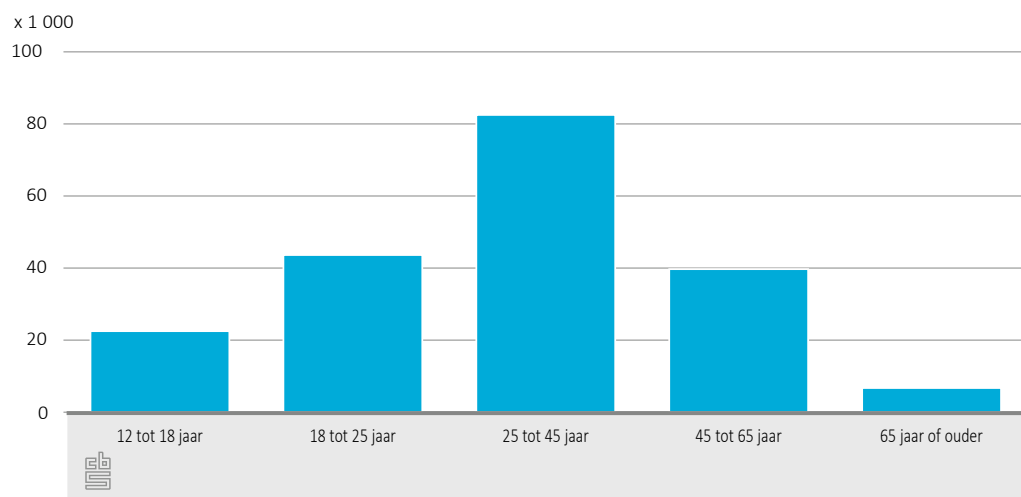
Vorig jaar was er een debat over de relatief hoge criminaliteitscijfers onder Marokkaanse jongeren. Onmiddellijk ging het debat daarmee over 'mislukte integratie'. Is dat dan hoe je integratie meet? Lijkt me niet. Ten eerste is criminaliteit een mannending, en zegt dus weinig over de integratie van meisjes.

Verdachten; delictgroep, geslacht, leeftijd en herkomstgroepering

En criminaliteit is ook nog eens een jonge-mannending, als de leeftijd van 35 gepasseerd is, dan neemt de criminaliteit sterk af. (grafiekje laat dat pas zien, vanaf 45-jarige leeftijd.)

Verdachten; delictgroep, geslacht, leeftijd en herkomstgroepering

Tenslotte zijn de criminaliteitscijfers ook nog altijd relatief laag. Op elke 10 duizend personen van niet-westerse herkomst waren 300 mensen verdacht van een misdrijf in 2013. Dat zegt dus weinig over die overige 9 700. En dan heb ik het nog niet gehad over de invloed van opleiding en inkomen op criminaliteit. Als je gaat kijken naar oorzaken dan hebben een laag inkomen en een lage opleiding veel meer invloed op criminaliteit dan afkomst. Het is echt een indicator van integratie met beperkingen.

Criminaliteit zegt dus misschien wel iets over waar de integratie soms faalt, maar niet over waar die goed gaat. Hetzelfde gebeurt als je kijkt naar uitkeringen. Ja, uitkeringsafhankelijkheid is groter onder migranten. Maar dan kijk je naar de huidige status. Je kijkt dan niet naar de ontwikkeling door de jaren heen en je kijkt niet waar de integratie slaagt.

We hebben dus iets beters nodig. Niet alleen kijken naar de mislukkingen, maar ook naar de successen. Om Mark Rutte te citeren: 'Integreren is meedoen'. Meedoen in de samenleving. Dat betekent primair naar school gaan en werken. Andere zaken zoals wonen en inkomen zijn daar meestal een afgeleide van. Wie onderwijs afrondt heeft vaker werk, en wie werkt heeft een hoger inkomen en woont ook beter. En ook onbetaald werk, vrijwilligerswerk kunnen we meten.

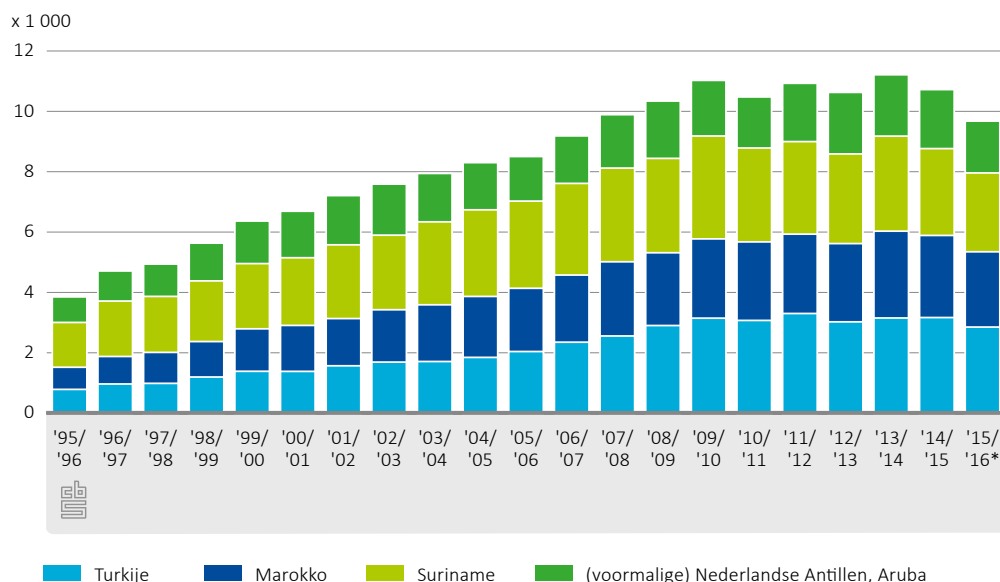
En wat is dan 'goede' of 'succesvolle' integratie op deze terreinen? Moeten migranten en hun kinderen exact hetzelfde niveau halen als Nederlanders die al generaties lang in Nederland zijn? Vrouwen werken minder dan gemiddeld en verdienen minder dan gemiddeld in Nederland. Zijn vrouwen daarmee minder goed geïntegreerd? Inmiddels studeren er meer meisjes dan jongens op de universiteiten. Zijn de jongens nu minder goed geïntegreerd? Is absolute gelijkschakeling de ultieme integratie?

Het is te vroeg om daar nu al op te antwoorden. Voor nu is het genoeg dat we niet alleen kijken naar de absolute niveaus, maar vooral ook naar de ontwikkelingen door de jaren heen. Trekken migranten en hun kinderen op het gebied van onderwijs en werk meer naar de gemiddeldes voor heel Nederland toe? Dat is dan de vraag. De vraag is dan dus niet of de integratie gelukt is of mislukt, maar of er vooruitgang inzit.

Onderwijs

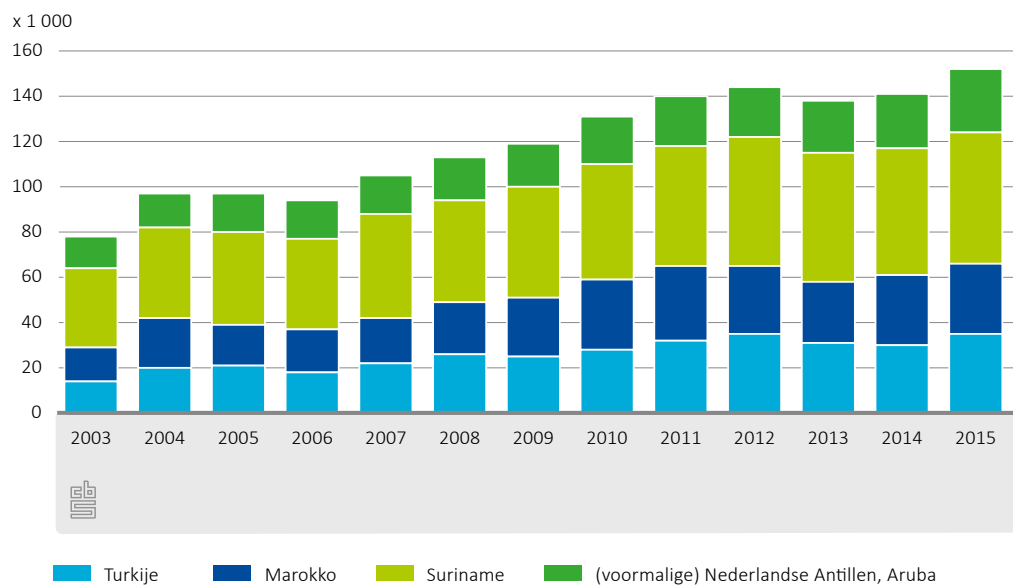
De cijfers spreken redelijk voor zich. Als meer hoger onderwijs ook meer integratie betekent, dan gaat met de integratie het vrij aardig. Het aantal studenten aan hbo en universiteit is tussen 1995 en 2015 ruim verdubbeld. De invoering van het sociaal leenstelsel lijkt wat vertraging op te leveren, maar de crisis heeft er ook toe geleid dat mensen na 2008 wat langer bleven studeren.

HO; eerstejaarsstudenten, studierichting, herkomstgroepering 1995-2016

En met succes, ook de diploma's verdubbelen ruim:

Bevolking; hoogst behaald onderwijsniveau; geslacht, leeftijd en herkomst

Nou zijn dit alleen de absolute aantallen, we kunnen ook naar percentages kijken. Immers, het aantal tweede-generatie migranten is ook in absolute aantallen gestegen door de jaren heen. Maar ook dan zien we verbetering, in veel groepen:

Participatie

	Als we de participatie van alle Nederlanders op 100% stellen...	Dan staat de participatie van migranten met Turkse achtergrond in het hoger onderwijs op.....	Dan staat de participatie van migranten met Marokkaanse achtergrond in het hoger onderwijs op.....	Dan staat de participatie van migranten met Surinaamse achtergrond in het hoger onderwijs op.....
	%			
1995	100	40	31	72
2005	100	58	55	85
2015	100	74	57	79

En als we nog iets ruimer kijken, naar de hele populatie niet-westerse migranten, dan zie je ook een stijging van het opleidingsniveau. In de groep van 25 tot 35 jaar oud steeg het aandeel met een hogere opleiding van 22 procent in 2001 naar 33 procent in 2012. Min of meer gelijk als Nederland als geheel.

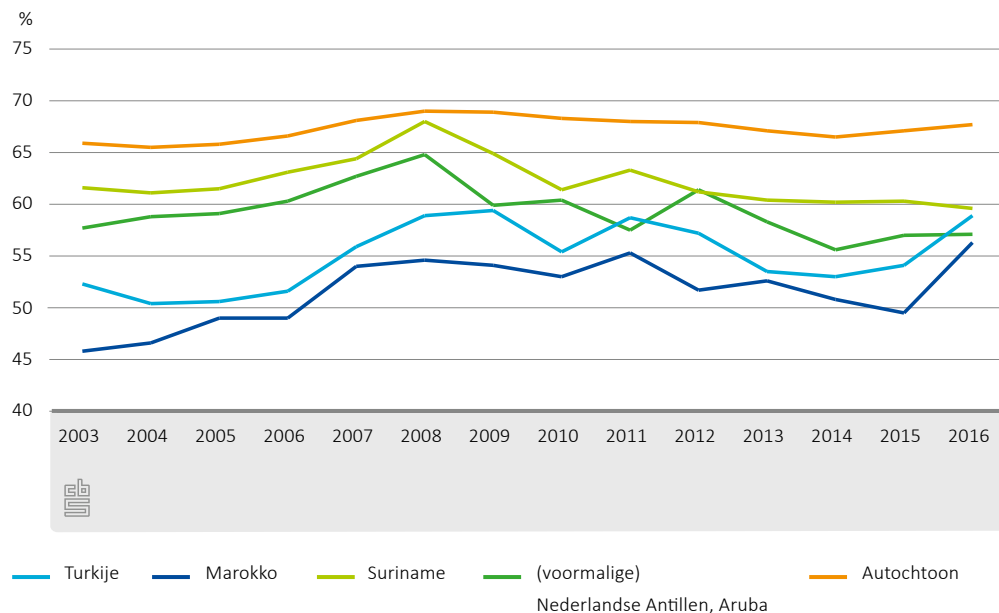
Werk & inkomen

Bij werk zie je een vergelijkbaar patroon, al is de verbetering duidelijk kleiner. Steeds meer migranten hebben een betaalde baan, migranten met een Surinaamse of Antilliaanse achtergrond, vooral de mannen, benaderen de niveaus van autochtonen. Maar Nederlanders met een migratieachtergrond zijn wel duidelijker kwetsbaarder op de arbeidsmarkt. Ze verliezen in de crisis sneller hun baan, schoolverlaters met een migrantenachtergrond vinden in de crisis minder snel een baan.

Er is een duidelijk stijgende lijn in de arbeidsdeelname van de genoemde groepen migranten in de periode 2003–2009, maar de crisis hakt erin. Er volgt een forse terugval die groter is dan

bij autochtonen. Daarna is er herstel tot niveaus die vooral bij Marokkanen boven die van 2003 liggen. Overigens komt een belangrijk deel van de achterstand op het gemiddelde in Nederland van vrouwen met een migrantenachtergrond. De participatie van mannen met een migratieachtergrond ligt iets achter, van vrouwen verschilt de participatie nog fors.

Arbeidsdeelname; herkomst

Wat verder opvalt is het ondernemerschap. Bij migranten met een Turkse achtergrond lag dat altijd al hoger dan bij autochtonen, bij migranten met een Marokkaanse achtergrond is het heel erg gegroeid. Het aandeel zelfstandigen met personeel steeg van 0,9 procent in 2003 naar 3 procent in 2016 (4 procent voor autochtonen). Ook bij zzp'ers zie je een sterke groei:

ZZP'er naar herkomst als percentage van de beroepsbevolking

	Autochtoon	Marokko	Turkije	Suriname	Antillen
	%				
2003	8,06	1,87	4,38	4,32	5,00
2004	8,28	2,70	4,29	2,38	3,17
2005	8,46	2,48	5,52	4,00	3,08
2006	8,68	4,20	5,33	5,06	4,55
2007	9,09	4,69	7,64	3,89	4,55
2008	9,55	4,55	5,95	5,32	7,25
2009	9,92	5,19	7,51	6,28	5,97
2010	10,18	5,19	8,38	5,49	5,88
2011	10,20	5,00	7,30	5,32	5,71
2012	10,34	4,90	7,10	7,22	8,00
2013	10,89	6,62	7,91	6,60	7,89
2014	11,38	5,96	7,26	7,77	6,76
2015	11,84	6,04	5,91	8,16	8,00
2016	11,70	7,19	9,18	9,42	5,33

De hogere arbeidsparticipatie en de hogere opleidingen zie je ook terug in de besteedbare inkomens van Nederlanders met een migrantenachtergrond. Die relatieve inkomens gingen van 68 procent van het Nederlandse gemiddelde in 2000, naar 72 procent in 2014. De inkomensstijging moet vooral van de tweede generatie komen, vooral zij hebben een hogere opleiding, en die zou tot hogere inkomens moeten leiden. Maar het aantal huishoudens is daar nog klein.

Tenslotte neemt ook het vrijwilligerswerk toe. De tweede generatie is vaker lid, bezoekt verenigingen vaker en doet vaker vrijwilligerswerk dan de eerste generatie. Uit onderzoek weten we dat hogere inkomens en hoger opgeleiden ook meer vrijwilligerswerk doen, dus ook daar mag je redelijkerwijs verdere stijging verwachten.

Deelname aan verenigingen en vrijwilligerswerk in 2006

Herkomstgroepering	Bezoekt activiteiten van verenigingen	Is lid van vereniging	Doet vrijwilligerswerk
	%		
Turkije			
1e generatie	48	33	9
2e generatie	60	51	11
Marokko			
1e generatie	40	36	7
2e generatie	65	58	14
Suriname			
1e generatie	54	45	15
2e generatie	66	61	13
Antillen, Aruba			
1e generatie	55	45	14
2e generatie	71	62	19
Autochtoon	73	70	29

Integratie is toch niet alleen werk en inkomen?

Is integratie dan alleen het 'meedoen' van Mark Rutte? Of is er nog meer? Wat dacht je van waarden. Het denken over gelijkheid van man en vrouw, over homoseksualiteit, over de rol van religie in de politiek of in het openbare leven? Vind daar integratie plaats? Een veel moeilijker vraag die veel minder makkelijk objectief is te meten. Je moet het gaan vragen en dat is duur en tijdrovend, dus dat gebeurt niet elke dag. Toch is er in 2006 en 2011 onderzoek naar gedaan. Daaruit blijken twee dingen: er zijn verschillen, maar tegelijkertijd zie je dat naarmate de tijd vordert Nederlanders met een migrantenachtergrond qua waardenpatroon meer gaan lijken op autochtonen.

We kunnen dat op twee manieren zien. Ten eerste is het waardenpatroon tussen 2006 en 2011 veranderd. Je ziet dat er op veel vraagstukken, zelfs in zulke korte tijd, al verschuiving is. Ten tweede zien we dat de tweede generatie op veel vlakken 'moderner' is dan hun ouders.

Over vrouwen en emancipatie

Ook op het gebied van vrouwen en emancipatie gaat ontwikkeling snel. Op alle fronten zie je dat migranten en hun kinderen steeds meer lijken op autochtonen. De tweede generatie is geëmancipeerder dan de eerste generatie en zelfs in de vijf jaar tussen 2006 en 2011 laat ook de eerste generatie een vrij forse modernisering zien. Her en der is het verschil tussen autochtoon en migrant al nagenoeg verdwenen.

Emancipatie, percentage '(helemaal) mee eens'

Herkomstgroepering	Periode	Vrouw is verantwoordelijk voor huishouden	Vrouw moet stoppen met werken na krijgen kind	De man is verantwoordelijk voor het geld	Geld verdienen is belangrijker voor jongens
		%			
Turkije					
1e generatie	2006	64	37	35	25
1e generatie	2011		25	25	31
2e generatie	2006	62	23	26	26
2e generatie	2011		17	23	28
Marokko					
1e generatie	2006	57	34	28	22
1e generatie	2011		26	26	25
2e generatie	2006	40	19	15	16
2e generatie	2011		19	26	31
Suriname					
1e generatie	2006	46	14	14	15
1e generatie	2011		16	14	17
2e generatie	2006	27	10	12	13
2e generatie	2011		14	12	15
Antillen, Aruba					
1e generatie	2006	48	12	20	21
1e generatie	2011		11	17	22
2e generatie	2006	24	8	8	11
2e generatie	2011		8	9	14
Autochtoon	2006	36	20	10	9
Autochtoon	2011		14	8	10

Over homoseksualiteit

Bij de opvattingen over homoseksualiteit zijn de afstanden relatief groter. Wel is ook hier een modernisering zichtbaar van de tweede ten opzichte van de eerste generatie.

Homo's, percentage '(helemaal) mee eens' in 2011

Herkomstgroepering	Homo's moeten hun leven kunnen leiden zoals ze dat zelf willen	Het is goed dat homo's mogen trouwen	Kind met partner zelfde sekse vind ik een probleem
Turkije	%		
1e generatie	50	25	75
2e generatie	62	33	73
Marokko			
1e generatie	60	25	76
2e generatie	67	32	76
Suriname			
1e generatie	86	57	32
2e generatie	87	69	36
Antillen, Aruba			
1e generatie	81	51	34
2e generatie	91	76	25
Autochtoon	91	80	17

Op dit vlak is er ook recenter onderzoek, van de Rutgers Stichting uit 2012 naar opvattingen onder jongeren, en van het Sociaal en Cultureel Planbureau uit 2014. Die cijfers laten zien dat migranten met een islamitische achtergrond inmiddels hierover nagenoeg hetzelfde denken als streng christelijke of gereformeerde autochtonen, maar de vraag is dan of deze laatste groepen wel volledig geïntegreerd zijn.

Over ethiek

Hetzelfde patroon zie je bij ethische kwesties over leven en dood. Opvallend is dat bij migranten met een Turkse of Marokkaanse achtergrond minder steun is voor de doodstraf dan bij autochtonen.

Ethiek, percentage '(helemaal) mee eens' in 2011

Herkomstgroepering	Vrouw mag zelf kiezen over abortus	Iemand beslist zelf over levenseinde	Geen doodstraf meer is goed
	%		
Turkije			
1e generatie	31	36	78
2e generatie	44	48	77
Marokko			
1e generatie	23	20	77
2e generatie	26	26	80
Suriname			
1e generatie	58	71	67
2e generatie	73	78	65
Antillen, Aruba			
1e generatie	55	69	72
2e generatie	77	82	78
Autochtoon	74	85	69

Over religie

Hetzelfde patroon is zichtbaar: de tweede generatie lijkt meer op autochtonen dan op hun ouders. Qua kerk- en moskeebezoek is er nauwelijks nog verschil.

Religie in 2011

Herkomstgroepering	Rekent zichzelf tot een godsdienst/religie	Bezoekt godsdienstige bijeenkomst minstens één keer per week	Bezoekt godsdienstige bijeenkomst elke maand	Bezoekt godsdienstige bijeenkomst (vrijwel) nooit
	%			
Turkije				
1e generatie	97	45	11	44
2e generatie	92	36	13	52
Marokko				
1e generatie	98	49	10	41
2e generatie	96	34	16	50
Autochtoon	44	29	13	59

Mediagebruik

Overdracht van kennis en waarden loopt voor een deel via de media. Ook daar zien we een sterke verschuiving. De tweede generatie leest veel meer Nederlandse (dag)bladen en kijkt meer Nederlandse TV en minder TV uit het land van herkomst.

Mediagebruik in 2011

Herkomstgroepering	Leest vaak Nederlandse (dag)bladen	Leest vaak (dag)bladen land van herkomst	Kijkt vaak naar Nederlandse zenders	Kijkt vaak naar zenders land van herkomst
	%			
Turkije				
1e generatie	23	14	42	80
2e generatie	46	7	70	62
Marokko				
1e generatie	25	4	68	57
2e generatie	50	2	79	13

Sociale interactie

Tenslotte vindt waardeoverdracht, maar bijvoorbeeld ook advies over werk en opleiding plaats in de vriendenkring. Zijn de sociale contacten tussen autochtonen en Nederlanders met een migrantenachtergrond toe- of afgenomen is dan de vraag. U raad het al, ook daar is groei zichtbaar, al leven de groepen in de privésfeer nog veelal langs elkaar heen:

Sociale interactie in 2011

Herkomstgroepering	Contacten in de vrije tijd			Bezoek van autochtonen / allochtonen		
	Meer met eigen groep	Half eigen groep, half Neder- landers	Meer met Neder- landers	Nooit	Soms	Vaak
%						
Turkije						
1e generatie	75	21	5	51	41	8
2e generatie	51	38	11	31	48	21
Marokko						
1e generatie	61	29	10	40	51	9
2e generatie	48	38	14	26	62	12
Autochtoon	91	6	3	67	28	5

Conclusie

De feiten laten zien dat het integratieproces nog niet is afgelopen en nog volop gaande is. Zowel van jaar tot jaar als van generatie op generatie gaan Nederlanders met een migrantenachtergrond meer op autochtonen lijken. Ze werken steeds meer, zijn steeds hoger opgeleid, hebben meer sociale interactie via vrijwilligerswerk, verenigingsleven en vrienden, krijgen hogere inkomens en gaan in hun denken over maatschappelijke kwesties steeds meer lijken op autochtonen. Ze lezen daarom meer de Nederlandse media en zijn net zo geïnteresseerd in de politiek als autochtonen.

Nu heeft u alle feiten. Ja, criminaliteit en uitkeringsafhankelijkheid zijn groter onder Nederlanders met een migrantenachtergrond. Het gaat met een deel van hen niet goed. Maar het gaat met een enorm deel wel goed en ook steeds beter. We gaan daadwerkelijk meer op elkaar lijken.

Welk waardeoordeel moeten we daar nu op plakken? Dat is aan u.

Maar voordat u daar over gaat oordelen nog dit. Tussen 2006 en 2011 is er nog iets veranderd. Nederlanders met een migrantenachtergrond zijn zich aanmerkelijk minder thuis gaan voelen in Nederland. Niet alleen Turken en Marokkanen, maar ook Surinamers en Antillianen. Ze zijn zich ook meer gaan identificeren met het thuisland. Ondanks het maatschappelijke succes op werk en op school, ondanks de verschuiving in waarden naar meer Westerse of Nederlandse waarden, is er iets gebeurd tussen 2006 en 2011 dat maakt dat migranten meer afstand tot Nederland zijn gaan voelen. Kijk zelf:

Identificatie en thuisgevoel

Herkomstgroepering		Identificatie met		Voelt zich thuis in Nederland			
		Meer land van herkomst	Zowel land van herkomst als Nederland	Meer Nederland	Nee	Soms wel en soms niet	Ja
Turkije							
1e generatie	2006	66	26	8	10	31	59
1e generatie	2011	81	16	3	9	31	60
2e generatie	2006	36	42	22	1	17	82
2e generatie	2011	60	30	10	5	28	67
Marokko							
1e generatie	2006	50	38	12	4	26	70
1e generatie	2011	66	29	5	5	35	60
2e generatie	2006	33	47	20	3	17	80
2e generatie	2011	55	34	11	3	36	61
Suriname							
1e generatie	2006	24	42	34	3	12	85
1e generatie	2011	31	43	26	4	25	71
2e generatie	2006	11	37	53	1	13	86
2e generatie	2011	17	32	51	2	21	77
Antillen, Aruba							
1e generatie	2006	42	34	24	5	21	74
1e generatie	2011	44	37	19	5	27	68
2e generatie	2006	9	22	69	2	11	87
2e generatie	2011	12	21	67	2	17	81

De vraag is natuurlijk hoe dat komt. Zou het kunnen komen omdat wij het debat over integratie zijn gaan voeren louter op basis van individuen en plekken waar de integratie niet goed gaat? Moeten we niet ook af en toe aandacht hebben voor de honderdduizenden mensen met wie het wel goed gaat? Zou dat niet beter zijn voor de integratie? Zou dat niet een beter voorbeeld zijn voor hen met wie het niet goed gaat, voor hen die niet willen deugen? Is dat niet de norm die we willen stellen?

Integratie is in ieder geval niet de afwezigheid van criminaliteit. We hebben allemaal de plicht om de wet te volgen en niemand heeft recht op het veroorzaken van overlast. Integratie is meedoen. Integratie is bijdragen. Integratie is elkaar aanspreken op fouten, en integratie is ook elkaar waarderen voor het goede.

Een aardige gedachte voor Kerst, lijkt me.

Robin Fransman is bereikbaar op Twitter: @RF_HFC